

Georg Kühlewind Alapítvány

Száztizennyolcadik hírlevél

Alapítványunk 118. hírlevelében Georg Kühlewind *A Grál, avagy mire képes a szeretet* című könyvének *harmadik, befejező részletét* olvashatják. Kiadta a *Klárís Kiadó és Művészeti Műhely* 2004-ben, a kétkötetes, első magyar nyelvű teljes *Parzival* második kötetének végén, a tanulmányok között, a 975. oldaltól a kötet végéig.

Fenyő Ervin

*

Georg Kühlewind

A Grál

avagy mire képes a szeretet

Fordította:

Böszörményi László

III.

Loherangrin

Anfortas gyógyulása után Feirefizt megkeresztelik, aki ezután megpillantja a Grált, amely a megkereszteletleneknek még láthatatlan volt – előtte csak a selyemkendőt látta, amin a Grált hordozzák. Egyszersmind felfénylik a Grálon egy írás: ha egy Grál lovag valamely ország királya lesz, akkor a nevére és nemzetségére vonatkozó minden kérdést meg kell tiltania. Ha mégis felteszik a kérdést, akkor el kell hagynia azt az országot, és vissza kell térnie a Grál várába.

Ebben a rendelkezésben a lélek hihetetlenül modern felfogása, a tudati lélek tartása nyilvánul meg. A tudati lélek reflektáló képessége révén nem csak rálátni képes saját múltjára, de fel is tudja dolgozni, ami azt jelenti, hogy az élet külső és belső adottságait képességekké tudja alakítani. A „tények” nem a múlt elemeiként jelennek meg számára, hanem kioldja őket meghatározottságukból, megformáltságukból. A feloldott formákból felszabadul maga a formáló erő, és immár szabad erőként az „Én vagyok” szolgálatába áll.

Mivel az Én-tudati lélek éppen az Én-vagyok élményének felvillanásában áll, a figyelemnek jelentős részben ki kell szabadulnia a megformáltságok fogságából, különben nem találkozhatna önmagával. Ehhez intenzitását messze a hétköznapi mértéken túl kell fokoznia,

éppen a múltban keletkezett formák feloldása révén. Ez a metamorfózis¹ – a múlt meghatározottságaiból szabad képességekké – a jelenbe emeli, jelenlevővé teszi az egész külső és belső biográfiát. És mivel így a jelenlétben az *egész* ember jelen van, származása, múltja, külsődleges neve is teljesen érdektelenné válik. Ezek gátolják is az aktuálisan jelenlevő ember megismerését. A rá vonatkozó kérdések megtiltásának az a célja, hogy a környezetet aktuális megismerésre indítsa. Ha erre a Grál-lovagnak nincs hajlandósága, ha a környezet nem tud vagy nem akar ebbe az irányba – a tudati lélek irányába – mozdulni, akkor a lovagnak vissza kell húzódnia. A múlt által formált „tények” metamorfózisa, illetve e tényeknek az emberi lélekben való feldolgozása egyszersmind azt is jelenti, hogy egy tudat alatti forma-képződés tudatfeletti képességgé alakul.

A tudati lélekhez vezető tudati fejlődés útján a múlt jelentése radikálisan átalakul. Ez a körülmény máig rejtve maradt civilizációnkban, és így a gyakorlati életben sem vezetett még megfelelő következményekhez. Éppen ellenkezőleg, talán soha nem játszott olyan fontos szerepet a múlt, mint ma – ami mutatja, hogy az Én-tudati lélek még egyáltalán nem valósult meg. Ráadásul a múltból alkotott kép messzemenően félrevezeti az embereket, mert a múlt általában felületesen és – tudatosan vagy tudatlanul – erősen hamisított formában jelenik meg. Amit történelemnek nevezünk, beleértve az egyéni élettörténeteket is, megragad ezen a felületen, a *jelnél*, anélkül, hogy közelednék a *jelentéshez*. Nem ismerjük saját igazi biográfiánkat; ha ismerénk, nem is nagyon lennének problémáink.

Korábbi időkben a múlt öntudatlanul működött az egyénekben és az embercsoportokban. Ma, mivel a reflektálás képessége általánosan adott, itt lenne az ideje a múlt formáit és a nekik megfelelő tényeket feloldani, és jelenléti képességekké alakítani. Ehelyett a – legtöbbször nem a valódi, hanem az elképzelt – múlttal szembeni dekadens kiszolgáltatottságot találjuk, amely a természettudományból átvett kauzális, ok-okozatokban való gondolkodásból táplálkozik. Csak éppen amíg az okság elve a természettudományban teljes mértékben érvényes, addig az ember életútjára, a lelki és a tudati életre vonatkoztatva egyáltalán nem helyénvaló, korlátozza a szabadságot és a kezdési képességet, és a lelki betegségek gyógyítására sem igazán alkalmas. Ha azonban az elméletben vagy világnézetben nem jut tér az alkotó szabadságnak, akkor egyrészt nem marad más lehetőség, mint hogy az okság elvére és ezzel a múltra – pontosabban arra, amit annak tartunk – támaszkodjunk, másrészt valósággá válik az, amit az elmélet vagy világnézet diktál: az ember valóban múltjának, alig ismert múltjának eredményévé *válik*.

A múlt tényei és formái akkor is *hatnak* a jelenben, ha nem sikerült feloldanunk őket. Ez fölöslegessé tesz minden mélylélektani „ásatást”, arról nem is beszélve, hogy minden ilyen vizsgálódás megint csak a jeleket, a jelenségek külső oldalát tudja felszínre hozni – ha egyáltalán valamit –, és nehezen érthető, hogy ennek miért lenne gyógyító hatása. A mélyebb jelentés rejtve marad, mert a közönséges tudat számára hozzáférhetetlen. Ha meggondoljuk, hogy a múlt csak az emlékezés jelenében létezik, akkor a szokványostól erősen eltérő felfogáshoz jutunk. Mint ahogy az észleleti világ *képe* is csak az emberi tudat jelenlétében jelenik meg – és a világról csakis ebből a tudati képből értesülünk –, ugyanúgy a múltból is csak annyit tudunk, amennyit a tudatban jelenlevővé teszünk belőle. Ez persze nem meglepő, hiszen az észleleti világ képe is „múlt idejű”, amely rejtve marad a közönséges tudat előtt, mert keletkezését nem tudja megfigyelni. Az egész hétköznapi tudat múlt idejű, és ez az igazi oka

¹ átalakulás

civilizációnk múltba való fordulásának. És mégis, a csendes, rejtett, *jelenléti* tanú mindig jelen van a tudatfelettiben, mely rá tud látni a múlt tudatra, de önmagát nem tapasztalja meg.

Az általában örökösen átaludt jelenlét megtapasztalásának első lépése a tudati lélek megjelenése. Figyelemre méltó, hogy Parzival gyógyító kérdése jelen idejű: „Bátyám, mi bánt?” Nem a seb eredete iránt érdeklődik, nem a múltra kérdez.

Amikor Brabanti Elza tudni akarja Loherangrin nevét és nemzetségét – ekkor már közös gyermekeik vannak –, legalábbis bizonytalanak mutatkozik férje megismerésében; a jelenlétével nem elégszik meg. A múltra való kérdezés tilalmával a Grál közössége összekapcsolja az új impulzus, új lelki szerkezet, új öntudat elterjesztését. Ha ez nyilvánvalóan nem sikerül, ha ellenállásba ütközik, a Grál képviselőjének vissza kell vonulnia, mert ezt a lelki szerkezetet nem lehet kikényszeríteni, erre még „motiválni” se lehet. Ez a kérdés sértés és vétség a jelenlét princípiuma, a tudati lélek ellen – visszaesés korábbi időkbe, amikor a név és eredet fontosabb volt az egyénnél. Meglepő viszont Wolfram modern szemlélete, mely – figyelembe véve civilizációnk múltba való fordulatát – még mindig nagyon aktuális.

A rejtett Grál

Wolfram von Eschenbach stílusában is nagyon modern, amikor megszakítja az elbeszélést, megjegyzéseket fűz hozzá, összeveti és kiegészíti személyes tapasztalataival, vagy éppen Frau Liebe-hez² fohászkodik, hogy legyen Parzival segítségére. Ebből jól látszik, hogy tudata messzemenően reflektáló, ami nélkül aligha tudná ilyen pontosan leírni a tudati lélekhez vezető utat. Egyszersmind úgy is tudja ábrázolni az eseményeket, mintha maga is éppen ott lenne és tapasztalná őket, azonosítaná magát velük, mint például amikor aggódik Parzivalért, aki úgy belemerül a vércsöppek szemlélésébe, hogy észre se veszi a rátámadó lovagokat. Egyszerre tud eggyé válni a történettel és „kiszólni” belőle – ez a kettősség jellemző a tudati lélekre. Ez a hagyományok elleni forradalmi lázadásban is kifejeződik. Parzival kezdetben ugyan tartja magát a hagyományokhoz, amikor nem kérdez rá a Grál csodájára, de azután annál hevesebben veti el őket Isten elleni „gyűlöletében”.

Nagy mesterek művében nem ritkán találunk az emberiség további fejlődésére vonatkozó utalást. Az ilyen fordulatok a legtöbbször a szó szoros értelmében megindítóak, és éppen ezzel közlik velünk a legfontosabbat, amennyiben összekapcsolják a történetet velünk és korunkkal. Így Dante ezt írja a *Paradicsomban*:

O summa luce...

...

*...fa la lingua mia tanto possente,
ch'una favilla sol de la tua gloria
possa lasciare a la futura gente...*

Oh, égi Fény...

...

*Csillanj fel újra szellemem szemének
hogy látásomból egy szikrácska majdan
jusson azoknak is, kik még nem élnek.*³

² Szerelem úrnő

³ Dante: *Isteni színjáték; Paradicsom XXXIII. ének*; 67, 70-72; Babits Mihály fordítása

Ehhez hasonló Parzival beszéde Wolfram utolsó előtti könyvében, amelyben számot ad arról, amit Trevrisenttől tudott meg: a Grált semmikor, semmilyen harcban sem szerezheti meg senki, akit nem Isten hívott el erre. Ez a “legenda”,⁴ hogy a Grált harcban nem lehet megszerezni, minden országba eljutott, és sokan adták fel a Grál keresését, úgyhogy azóta is rejtve maradt. Egyes fordítások hozzáteszik, hogy “örökre”, de ez nincs benne az eredeti szövegben.

Így felmerül a kérdés, mit jelent ebben az összefüggésben a “rejtve” szó. Mert megtalálásának lehetőségeiben semmi sem változott – az, hogy harcban nem lehet megszerezni, már korábban is érvényes volt; már Sigune is hasonlókat mondott Parzivalnak. A Grálon felvilágító írás szabta meg, hogy ki méltó arra, hogy fölvegyék a Grál közösségébe. A többieknek, ebben az értelemben, a Grál addig is rejtve volt, és az is maradt. Ezért érthetetlen *indoklás*, hogy a Grál azért marad rejtve, mert a lovagok lemondtak az érte folytatott harcról, sőt ez egyáltalán nem is magyarázat.

A szöveg a paradicsomi ajándékozó őserő koncentrált lényegeként, egyetlen “dologba” sűrűsödött megjelenéseként írja le a Grált:

<i>auf einem grünen achmardi</i>	<i>finom zöld selymen hozá át</i>
<i>truoc si den wunsch⁵ von pardis,</i>	<i>Paradicsom ősi vágyát.</i>
<i>bêde wurzeln unde ris,</i>	<i>gyökerét és termő ágát.</i>
<i>daz was ein dinc, daz hier der Grâl,</i>	<i>Ez a dolog, a neve Grál,</i>
<i>erden wunsches überwal.⁶</i>	<i>földi vágyak fölött áll.⁷</i>

Ez a “dolog” nemcsak a legkülönfélébb ajándékokat ajándékozza, de *beszél* is – noha a dolgok általában nem beszélnek. A természeti dolgok nyelvét az ember régóta nem érti, és az ember által készített dolgok többsége a praktikus használhatóságot és nem a kifejezést szolgálja. A Grál a rajta megjelenő írás révén beszél, és ez a Logosz-erővel való rokonságára utal. Ismeretes, hogy további legendák is szólnak erről a rokonságról.

A Logosz-lény egyszeri epifániuma⁸ új impulzust adott a fejlődésnek, amelyet úgy jellemezhetünk: a rejtettségtől a rejtettlenség felé.⁹ A legrejtettebb a világon maga az emberi Én, mert minden más az ő tapasztalása. Az Én-vagyok tapasztalása maga a született paradoxon, az ember *szabad tette*. Megfelel a Logosz epifániumának Jézusban vagy a paradicsomi őserő epifániumának a Grálban. Rudolf Steiner egy ennek megfelelően paradox szövegben írja le ezt

⁴ „maere”

⁵ A „wunsch” (vágy) szóhoz a középfelnémet zsebszótárban a következőket találjuk: „valami különleges létrehozásának a képessége, megszemélyesített teremtő, és minden tökéletesség, áldás és üdv forrása; az ennek a képességnek a révén kijelentett kívánczóság, vágy; a legszebb, legjobb, legtökéletesebb összessége; ideál – *ze wunsche* tökéletes; valami különleges létrehozásának az eszköze: varázspálca; jókívánság, áldás.”

⁶ Wolfgang von Eschenbach: *Parzival*; 5. könyv 235,23-24.

⁷ Böszörményi László fordítása.

⁸ Vízkereszt

⁹ Vö.: Georg Kühlewind: *Das Reich Gottes – Die Wirklichkeit des Reiches: Johannes (Isten országa – Az ország valósága: János)* című fejezet; Stuttgart, 1994; valamint Georg Kühlewind: *Die Esoterik des Erkennens und Handelns*; 1. fejezet, Stuttgart, 1995.

a tapasztalást: “A tudati lélekben mutatkozik meg először az ‘Én’ igazi természete. Mert amíg a lélek az érzetben¹⁰ és az értelemben¹¹ valami tőle különböző felé fordulva megfélekedezik önmagáról, addig a tudati lélekben saját lényét ragadja meg. Ezért az ‘Én’-t a tudati lélek nem is észlelheti másképp, mint egy bizonyos belső tevékenységen keresztül. A külső tárgyak képzetei a tárggyal együtt jönnek és mennek; és a képzetek azután önerejükől tovább dolgoznak az értelemben. De ha az ‘Én’ önmagát akarja észlelni, akkor nem elégedhet meg a pusztá odaadottsággal; saját lényét belső munkával kell önmaga mélységeiből felhoznia ahhoz, hogy tudatos tapasztalása lehessen róla. A ‘Én’ észlelésével – az önmagunkra való ráébredéssel – az ‘Én’ újfajta belső tevékenysége kezdődik el. Az Én észlelése a tudati lélekben ezen a tevékenységen keresztül egészen más jelentőséget kap, mint bármi, amit a három testi lénytag¹² és a lélek másik két tagja közvetít.”¹³

A harmadik fejezet már feltárta ezt a szöveget. Az Én-vagyok testtől független tapasztalása a rejtetlenség időtlen történetének aktuális epizódja. Elválaszthatatlanul hozzátartozik az első szeretettől a másodikhoz vezető út, Parzival útja. Ennek, a nemek szétválasztását követő fejlődési útnak az egyoldalúságát a szellem által bekövetkező megtermékenyítés egyenlítheti ki, amelynek következtében a női testben lakó férfi és a férfi testben lakó női lélek ismét kétneművé válik, és kétneműségében az ember belsejébe húzódik vissza.¹⁴ A szellem által történő megtermékenyítés a figyelem eredetileg tudatfölötti részeinek – az ember szellemi lényének – fokozatos bevonása a magasabb tudatba.

A második szeretet az, ami Istent a teremtésre indította. Dante így ír erről a *Paradicsomban* (29. ének 13-18):

*Nem hogy magát több gazdagsággal áldja;
ez nem lehet, hanem hogy visszafénylő
fénye a boldog „Subsisto!”-t¹⁵ kiáltsa,
időkön kívül, és kívül a mérő
földi értelmén, kedveként, eláradt
új szerelmekben az Örökkönélő.*

Minden teremtés a második szeretetből származik. Belőle teremtette Isten a kilenc hierarchia után a tizediket, az embert. „Én”-t nem lehet teremteni, az istenség csak a körülményeket teremtheti meg, amelyek között az Én, a figyelem adott Én-szubsztanciájából, paradox módon megteremtheti önmagát; ezt sem isteni segítség nélkül, amely a Logosz testté válásában, önmagának emberi testbe áldozásában jelent meg. Az analóg áldozatot – egészen más szinten – minden egyes ember individuálisan hozza, szenved meg. A szabad figyelem egy része az önzésbe áldozza magát, a nem-megismerő magunk-érzésébe a test körül, amelynek belseje egyébként a világ legrejtettebb része marad a tudat számára. Erre az önzésre épül fel az egész

¹⁰Empfindung – utalás az *Empfindungsseele*, az érzeti lélek fogalmára.

¹¹Verstand – utalás a *Verstandesseele*, az értelmi lélek fogalmára.

¹²*Leibesglieder*

¹³Rudolf Steiner: *A szellemtudomány körvonalai (Die Geheimwissenschaft im Umriß)* GA 13; *Az ember lényé (Wesen der Menschheit)* című fejezet; Genius, Budapest.

¹⁴Vö.: Rudolf Steiner: *Aus der Akasha-Chronik*; GA 11

¹⁵létezem

nem-megismerő lelkiség, a szellem – a szabad figyelem – *saját élete*. Ennek a legbensőbb erőnek végső célja az öntapasztalás, ami csak a tudati lélekben történhet meg. Addig a figyelem csak tárgyakra tud irányulni, azokon tud ébredni; és az a szabad rész, amely nem azonosul a tárgyakkal, nem veszi fel alakjukat, a rejtett, nem öntudatos alany vagy tanú szerepét játssza. Ebből a forrásból származik a tárgyak és formák utáni éhség, azt is lehetne mondani: sóvárgás, ideértve a patalogikus lelki formákat is. A kérdés mindig is az: megváltódik-e majd a figyelem önfeláldozó része?

A lélek szeretetből, vagy úgy is mondhatjuk: figyelemből áll. Ezt a tanítást megtaláljuk Danténál,¹⁶ eredetileg Aquinói Tamástól származik. Ez az első szeretet, mint minden, ami az ember számára adott, hajlamos rá, hogy megromoljék. Ez eleve magában hordozta a bűnbeesés lehetőségét a szellem vagy figyelem „saját életének” kezdetétől. Amint a figyelemnek tárgyai vannak, vagyis amint széttörik az ember és a világ egysége, a figyelemnek önzővé, önérzővé kell válnia, amennyiben a tárgyhoz kötődő *önérzésre* irányul – ahelyett, hogy *megtapasztalná önmagát*. Így válik az első szeretet tisztátalanná, és érthető, hogy saját erőből nem tudja visszaszerezni elvesztett tisztaságát. A gyógyulás, a megtisztulás csak a második szeretetből, az öntudati lélekből jöhet, mégpedig távoli jövőben, a figyelem mélyreható iskolázása révén, az érzékszervi észlelés területén is. Az érzékek jelenlegi adottságai¹⁷ mellett csak töredéke jut a tudatba annak, amit a dolgok akaratban és érzésben sugároznak – ami a jelentésük, értelmük. Tekintetünk nem olvas, hallásunk nem ért, ezért nem értjük a dolgok nyelvét vagy beszédét.

Az érzékek iskolázásának első lépése, hogy elhagyjuk a helyettesítő fogalmakat, amelyekkel mi, felnőttek mintegy automatikusan és közvetlenül azonosítjuk az észleleteket, amelyek révén az észleletek azonnal valamilyen körül határolt tárgyként, „az”-ként jelennek meg a tudatban. Az ilyen fogalmakat azonban csak akkor tudjuk elhagyni, ha kezd helyettük megjelenni a megismerő érzés. Az érzésben a tudat összenő a „tárgyával”; ez az érzés nem dualisztikus. Ha tovább haladunk a gyakorlásban, eljuthatunk oda, hogy mindent úgy észlelünk, „mint patakvíz, hullámvíz, áradó akaratot”,¹⁸ mint beszélő akaratot, amely jelentésből és értelemről áll – és kimondja azt. Közönségesen ennek a jelentésnek a jeleit észleljük.¹⁹

Az érzékek ilyesfajta iskolázása²⁰, amelyet meg kell előznie a gondolkodás iskolázásának, az érzékszervi észlelés két fő forrásánál, a látásnál és a hallásnál kezdődik, és később valamennyi érzékre kiterjeszthető. Utoljára következhet a legbonyolultabb és a bűnbeesés következményeinek legjobban kitett érzéki tapasztalás, a nemi aktus. Az ízlelés tapasztalása szolgáljon itt most analógiául.

Ismeretes módon nem csak éhségünkben és szomjúságunkban eszünk és iszunk, hanem azért is, mert kívánjuk az ízlelőszervek által közvetített élvezetet. Az ízlelőszervek által közvetített ízek lehetnek jók vagy kevésbé jók, mindenesetre nem figyelünk közben az ízben rejlő, kódolt üzenetre, közlésre. Ez csak a megismerő érzés számára lenne lehetséges. Első közelítésben összehasonlíthatjuk az iszákos embert a bor- vagy teakóstolóval, aki nem nyeli le az italt, hanem hagyja, hogy mondjon valamit. Ez ugyan még mindig nem a bor vagy a tea igazi jelentése, de egy lépéssel közelebb jár hozzá. Elképzelhető, hogy úgy neveljük íz-érzékünket, hogy valóban

¹⁶ Dante: *Isteni színjáték*; *Purgatórium* XVII-XVIII. Babits Mihály fordítása

¹⁷ Vö.: Rudolf Steiner: *Die Welt der Sinne und die Welt des Geistes*; GA 134; 1911. december 29-i előadás.

¹⁸ Ugyanott, 1911. december 28-i előadás.

¹⁹ Vö.: Georg Kühlewind: *A világ Logosz-struktúrája*; 4. fejezet: *A valóság nyelve* (Kláriss Kiadó és Művészeti Műhely, Budapest, 2010)

²⁰ Vö.: Georg Kühlewind: *Die Belehrung der Sinne (Az érzékek kitanítása)*; 8. fejezet; Stuttgart, 1990

képes az ízzen keresztül eljutni a táplálék igazi „értelméhez”, üzenetéhez, nem áll meg a durva élvezet „elszenvedésénél” – mert az élvezet mindig passzív, elszenvedő. Vajon a megismerő evés és ízlelés csökkentené vagy növelné-e az élvezetet? Mindenesetre megváltoztatná jellegét, és sejthetjük, hogy a sokkal differenciáltabb íz-érzékeléssel az élvezet növekszik, összehasonlíthatatlanul megnövekszik, de egy olyan érzés irányában, aminél az élvező nem önmagát, hanem az élvezet „tárgyát” érzi.

Ehhez hasonló módon képzelhetjük el a tisztaság visszanyerését a szerelemben. Ez esetben a szerelmet nem a kívánság vezeti, hanem a másik ember iránti szeretet. Ha még végtelen távol is vagyunk ettől a lehetőségtől, mégis megsejthetjük benne a távoli célt.

Egyes *kiválasztottak* Parzival kora előtt, és valószínűleg még utána is, képesek voltak az első szeretet forrásából táplálkozó tiszta szeretetre. A második szeretetből csak akkor lehetséges tiszta szeretet, ha a szellem integrációja révén megvalósul a belső androgenitás²¹ vagy a szabad figyelem. Ez csak olyan Én-ben lehetséges, amely a figyelem paradox önteremtéséből származik, amelyben a figyelem *szubjektumként* tapasztalja meg önmagát.

Nikolaus Cusanus „*A nem-másról*” (*De non aliud*) című művében nagyon közel jut ehhez a szubjektumhoz, csak ő a „nem más”-ban Isten lényét látja – a „nem más” Isten lényét legpontosabban megközelítő elnevezés –, és nem a figyelem saját működését, amely például megtalálja és kidolgozza ezt az ideát. *Amit* kidolgoz – a működő figyelem számára mégis csak „más”. Egyébiránt a megnevezés – „nem más” – leginkább az alany öntapasztalásának felel meg a figyelem önmagával való találkozásakor. A szubjektum, az alanyeset nyelvtanilag *adott*; de a beszélő-gondolkodó Én számára ez a kategória figyelmének tárgya. Annyiban persze igaza van Nicolas Cusanus-nak, hogy ez – a szabad figyelem – az ember isteni része.

A Grál – akármilyen „dolog” is legyen – ajándékozó, csodatevő ereje tisztaságra indít, a lélek, a törekvés, a szeretet tisztaságára. Ha az első szeretetből származó tisztaság elvész, akkor a Grál nem tud segítőleg hatni. Jelenléte azonban, amely a szenvedő beteget életben tartja, mozgósít a második szeretet, az öntudati lélek Én-je felé. Amire a csodatevő „dolog” nem képes, azt egy kérdés válthatja ki. Nagyobb ellentmondás el sem képzelhető, mint a Grál és egy kérdés között – és szorosan egymás mellé kerülnek. Az új tudatba való átmenetet a paradicsomi erő jelenléte jellemzi. De ez a jelenlét arra is utal, hogy az új rokonságban van az eredetivel, a bűnbeesés előttivel.

Ezzel – azt is mondhatnánk – új korszak kezdődik a Grál közössége számára. Parzival után elterjed a kérdező tartás, a tudati lélek beállítottsága. Loherangrin-nél teljes kifejelettséget ér el. Magatartásával azt mondja: nem a múltra kérdezz, hanem a jövőre. A múlt benne van a jelenben.

A „dolog” a csodatevő erőt a kérdező felelősségébe helyezi. A kétféle erőforrás egymás mellettségében kitűnik az emberi kezdeni tudás méltósága, és rávetül a régebbi erő fénysugara. Az új erő emberi forrásból, az emberi lélekből, a belső Napból ered, mintha beköltözne az emberbe a Grál ereje. Ez a nemek közötti szeretet új lehetőségét hozza magával.

Mi történik a Grállal Anfortas gyógyulása után? A Grál nem volt földi „dolog”, különben Feirefiz már a megkeresztelkedés előtt is látta volna – de addig csak a zöld selyemkendőt látta, amin a Grál nyugodott. Ebben az értelemben a Grál mindig is rejtett volt, amint a nyolcadik fejezet leírja. Miután Parzival lesz a vár új királya, a közösség élete messzemenően

²¹ Vö.: a kétneműségre vonatkozó résszel ugyanebben a fejezetben.

megváltozik. A változás egyik jele a lényeges dolgokra kérdezés, a múltra vonatkozó kérdezéstől való tartózkodás. Egy küldetésben lévő lovagnak névtelenül, a származásra való hivatkozás nélkül, egyedül az individualitásra támaszkodva kell képviselnie azt, aki. Név és származás addig fontos szerepet töltött be a történelemben, úgy tűnik, az ember méltósága teljesen attól függött. A hagyományos hozzáálláshoz képest igen jelentős a változás.

Egy másik jelentős változásra utal, hogy Repanse de Schoye, az egyetlen, aki a Grál hordozására hivatott, Feirefiz feleségeként elhagyja a várat. Ki hordozza ezután a Grált? Wolfram egy szót sem ejt erről.

Megjelenik viszont egy új utasítás a Grálon, amely arra szólítja fel a közösséget, hogy küldjenek lovagokat az olyan országokba, amelyeknek szüksége van a Grál segítségére, és amely megtiltja a nevükre és származásukra irányuló kérdéseket. Ezekbe az országokba így eljut a Grál ideája mint belső tartás. Feltételezhetjük, hogy a Grál hasonló utat jár be, mint maga a Logosz, aki, miután megjelent látható, tapintható alakban, visszahúzódik a láthatatlanba, az érzékfelettibe. Az ajándékozó őserő koncentrációja a „dolog”-ra, a Grál alakjára, amely sohasem volt teljesen hozzáférhető a Földön és a közönséges tudat számára – új rejtettlenségbe ragadtatik.

A második rejtettség viszonylagos: saját kezdésből, vagyis a második szeretetből közeledhetünk létünk szellemi forrásaihoz, és ezzel a Grálhoz is. A Grál a bűnbeesés előtti paradicsomi tisztaság koncentrált ereje. Ez a tisztaság adott volt, és éppen ezért elveszthető. Miután elvesztettük, hiába törekszünk rá, hogy elérjük, mert minden olyan törekvés, ami eredetileg nem volt szükséges, csak távolítja a törekvőt, a modern embert az egykor adotttól. Az ősi tisztaságnak meg kell változnia, metamorfózison kell átmennie ahhoz, hogy új formában ismét elérhető legyen. Ha megvalósul ez a tisztaság, akkor központja, a Grál körül megtörténnek mindazok a „csodák”, amelyek a Paradicsomban „természetesek” voltak. A csodák lehetősége adott és mindig is az volt – csak rajtunk múlik, ha nem tapasztaljuk. Az emberiség életében a Grál azt jelenti, hogy a paradicsomi állapot mindig elérhető – a világ nem csak annyi, amilyennek tudatunk látja, tapasztalja, gondolja. De az ehhez az igazsághoz és valósághoz vezető utat nem lehet visszafelé járni. Csak előre, Parzival soha véget nem érő útján. Az erő, aminek koncentrált szimbóluma a Grál, valójában ebben az értelemben rejtett.

Pütkösdi közösség

A lelki konstelláció, amely számára a rejtett Grál hozzáférhető, nagyon igényesnek tűnik. A Grál-mítoszok korában a Grál csak közösségben működhetett. Az emberiség ősi korszakaiban a közösség egyszerűen adott volt – tagjainak épp az volt a feladata, hogy megtanuljanak kinőni belőle, emancipálódjanak tőle. Később, az értelmi és *érzeti lélek*²² korában, amikor a Grál-mítoszok keletkeztek vagy megjelentek, a közösséget egy kultusz, egy kultikus tárgy vagy valamilyen adott működő erő, mint a Grál ereje hozta létre fölülről, vagyis az ilyen nem az agyra támaszkodó tudatot szólítja meg, Az ilyen tudat alkalmatlan és képtelen a közösségalkotásra, mert az agyhoz vagy a testhez kötöttség – a maga teljesen individuális módján – elmagányosodáshoz vezet. Közösséget csak olyan emberek tudnak alkotni, akik legalább időnként testtől független tudatban tudnak élni.

Az újabb korokban az ember messzemenően kinőtt a csoportlélek nyújtotta közösségekből, mégpedig éppen a testre támaszkodó tudat jóvoltából. Emiatt a külső késztetések nyomán ma

²² Verstandesseele és Gemütsseele

nem lehet közösséget alkotni. Ha fel is lépne ilyen készítés, nem tudna célt érni. Ezért olyan nehéz és bonyolult a közösségalkotás. Mégis közvetlenül együtt jár a tudati lélek kialakulásának feladataival, sőt azonos vele. Mert a tudati lélek alapját képező Én-vagyok élmény nem a testre támaszkodik. A testtől független öntudat kialakulásával megszületik a valódi, formáktól mentes Én, aki átlátszó és áttetsző, aki képes egy másik tudattal összeolvadni, anélkül, hogy feladná önmagát. Rudolf Steiner *A szellemtudomány körvonalai* című könyvében folyamatos lehetőségként, a beavatási út magas fokaként ábrázolja ezt a képességet: „A szellemi tanítványban kezd kialakulni a világ egészével való egybefonódottság érzése, miközben teljesen önállónak érzi magát. Az az érzése, hogy teljesen beleolvad a világba, eggyé válik vele, anélkül, hogy saját lényét elveszítené. Nevezhetjük ezt „a makrokozmoszsal való eggyé válás” fejlődési fokának. Fontos, hogy ezt nem úgy kell értenünk, mintha az eggyé válással megszűnne külön tudatunk és az emberi lény feloldódna a világ egészében. Ilyen gondolat csak iskolázatlan ítélőképességből fakadhatna.”²³

A testtől független öntudat kifejezetten közösségalkotó tudat, és így új és újfajta közösség alapja lehet, már akkor is, ha az említett állapot csak pillanatokig tartható, mint egy gondolati intuícióban vagy meditációban. Az új közösség az egyének szabad akaratából jön létre, akik szabad figyelemben kapcsolódnak össze egy szellemi igazsággal, és ezen keresztül egymással is. Individualitássá emancipálódtok lelkek, akik ezt az egyszer megszerzett beállítódást soha többé el nem veszítik, közös eszmei központ köré csoportosulnak, és az egység egyéni lelkeken túlnövő erejével adnak teret egy új erő áramlásának, amely annál jobban tudja kifejteni hatását, minél teljesebb szabadságban jön létre a közösség érzése. Az egyéni lélek az ilyen közösségi erők áramára kapcsolódva találja majd meg fejlődését a jövőben, anélkül, hogy emancipációját valaha is még egyszer elveszíthetné. Az egykor természetes módon összekapcsolódó közösségekből így szabad közösségek jöhetnek létre, amelyekbe közös bölcsesség önthet erőt közös tettekre. Ennek a bölcsességnek kifejezetten ilyen közösségekre van szüksége ahhoz, hogy testet öltson.²⁴

A legkülönbözőbb egyéniségek egy közös igazságon keresztüli összekapcsolódásának központi példaként ábrázolja Rudolf Steiner az Úr apostolai körül kialakuló lelki összekapcsolódást a pünkösti történet résztvevőit eltöltő Szent Szellem (Szent Lélek) közösségévé. A közös odaadottság összekötötte az embereket és helyet kínált a közösség szellemének a megtestesüléshez: „Ott vannak ezek az emberek, akiknek a lelkében még működnek a megrendítő esemény utóhangjai, úgyhogy mindnyájuk lelkét ugyanaz az érzés tölti ki. Ez a mindenkiben azonos érzés összeáramlik, és létre hozza azt a közeget, amiben testet ölthetett egy magasabb, közös lélek. Ezt fejezik ki azok a szavak, hogy mindegyikre rászáll a Szent Lélek, a csoportlélek, és szétterjed közöttük, mint tüzes nyelvek. Ez a jövőendő emberiségnek hatalmas szimbóluma.”²⁵

A Szent Szellem (Szent Lélek) tehát a csoportlélek ilyen új és teljesen szabad formájává válhat, azért, hogy a pünkösti történet példájára újfajta módon közösségeket hozhasson létre. A pünkösti történetet tekinthetjük a közös emberi nyelv elvesztésének ószövetségi történetére adott újszövetségi válasznak. A *Genesis* (Mózes I. könyve) 10. fejezetének 5., 20. és 31. verséből kiderül, hogy népnyelvek már a bábéli torony építése előtt is voltak. Ami tehát a bábéli torony

²³ Rudolf Steiner: *A szellemtudomány körvonalai*; GA 13. A *magasabb világok megismerése* című fejezet.

²⁴ Vö.: Rudolf Steiner: *Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*; GA 102. 1908. június 1-jei előadás.

²⁵ Rudolf Steiner: *Natur- und Geisteswesen – ihr Wirken in unserer sichtbaren Welt*, GA 98; 1908. június 7-i előadás.

építésekor elveszett, az a közös, a *néma* nyelv, amely addig még létezett és a népnyelvek fölötti megértést szolgálta.

Hogy a közös nyelv néma volt, arról tanúskodik egyrészt a távkommunikáció vagy telepátia máig is fellelhető gyakorlata az archaikus népeknél, másrészt a nyelvek lényege, ami abból áll, hogy jelből és jelentésből állnak. Minél terjedelmesebb és pontosabb a jelrendszer – a „szóbő” nyelvek esetében –, annál kevesebb intuícióra van szüksége a hallgatónak, hogy „kitalálja” a jelentést; és minél „szófukarabb” egy nyelv – például hiányzik az igeragozás – annál intuitívabbnak kell lennie a befogadásnak. Szélsőséges esetben a jelek teljesen hiányoznak, ekkor a közvetlen, néma kommunikáció működik. Ez játssza a főszerepet a kisgyerek beszédtanulásánál, általa tapasztalja meg a gyerek a jelek jelentését.

A jelek jelentése, értelme mindig anyagtalan. Az anyagi jeleket össze kell olvasni, ha el akarunk jutni a jelentéshez, ezért egy szöveg olvasásánál vagy egy beszéd hallgatásánál anyagtalan kapcsolatba kerülünk a jelekkel. Az olvasó vagy hallgató ezen keresztül jut el az olvasottak vagy hallottak jelentéséhez, nyelv fölötti alakjához, ezen keresztül lép be a néma nyelv területére. Ez az *egész* nyelv tartománya, amelyen belül az egyes nyelvek aspektusokat, részeket és formákat jelenítenek meg. Ez volt az Úr belső beszéde, és ez volt az apostolok belső beszéde is pünkösdkor, amely a kívülállóknak „nyelveken szólásnak” hangzott. Olyan improvizált szótagnyelven beszéltek, amely semmilyen ismert nyelvhez sem hasonlított, és rögzített jelekkel sem rendelkezett. A néma beszéd a teremtés, a kozmikus „intelligencia” „nyelve”, amely a természet dolgainak gondolatait közvetíti az embernek. Mivel a természeti jelenségeknek a különböző nyelveken a legkülönbözőbb neveik vannak, más nyelv szóba sem jöhet, mint a nevek fölötti, néma ideák nyelve, egy idea-nyelv. A jeleket az idea hozza létre, az idea a teremtő erő, amely a jelbe öltözik.

Jól példázza ezt az ógörög „dynamis” – erő, képesség – szó. Ha „dynamis” egy szóra vagy mondatra vonatkozik, akkor „jelentésnek” vagy „értelemnek” kell fordítani. Csak éppen a mi „jelentés” vagy „értelem” szavunk valami másodlagosra utal, mint például a jelek „jelentésére”, a jelhez képest, a „dynamis” az az erő, az az idea, amely megteremti magának a kifejeződéséhez szükséges jelet.

Az intuíciótól a szavakhoz és egy nyelv nyelvtani formáihoz, vagy az intuíciót kifejező képekhez vezető út tudatfölötti, mint maga az intuíció is. Ha a beszélő türelmetlen, akkor utólag korrigálnia kell kimondott szavait. Tudja, hogy a kifejezés nem felel meg annak, amit tulajdonképpen mondani akart. A szavak nélküli Szó jelenléte olyan erős és közvetlen, hogy még össze is vethetjük az elhangzott szavakkal, és észrevehetjük a kifejezés hiányosságait.

A kettős pünkösd csoda forrása a csend, a szavak nélküli belélegzés. Az egyik csoda abban áll, hogy az apostolok beszélnek, egyszerre belső és külső módon. A másik, hogy legkülönbözőbb nyelvű hallgatóik a belső beszéden keresztül megértették őket – ha nem is mindenki.²⁶

A tanítványok két lelki tapasztalást élnek át a pünkösd csodákat megelőzően: az elhagyatottság élményét, immár másodszor, ezúttal a Feltámadott által is, és az „egy akarattal” való együttlétet. Az elhagyatottsággal kezdődik az önmagára hagyottság, az önállóság. A tanítványok tudják, hogy ebben a formában nem találkoznak többé az Úrral. Eltűnt az észlelhetőség világából, a szellemi észlelhetőségben sincs egyelőre jelen, adottságként egyelőre eltűnt: helyet ad a

²⁶ Az apostolok cselekedetei 2,13; 2,15.

Vigasztalás Szellemének, aki belülről jön, nem az érzékelés felől. A figyelem „befelé” fordul, a gondolatok forrása, az új felé.

Úgy tűnhet, hogy a Szellem „adottságként” jelenik meg – ez igaz is, de csakis abban a térben, ami az *egy akarattal* való együttlétből keletkezik. Ez a „tér” vonzza magához a Szellemet. A görög szöveg az „egy akarat”-ot a „homothymadon” szóval írja le²⁷. „Homo” „egy”-et jelent, „thymos” alapjelentése pedig „lélegzet”, tehát érzés, beállítódás, „a szellemi tevékenység lelki princípiuma”.²⁸

Homothymadon eredetileg azt jelenti: „egy lélegzettel”. Ez a kifejezés kétértelmű, jelentheti az együttléteket pozitív értelemben, ahogy általában fordítják, de lehet negatív értelmű is, vonatkozhat közös gonosz cselekedetre²⁹ is. Ezen túlmenően, vonatkozhat az egyértelmű légzésre is, ami a magasabb hierarchiák és az *inspirált* emberek sajátsága. Ez a lélegzés csak egy irányt ismer: a belélegzés „földről” történik, és irányváltoztatás nélkül adódik tovább. A pünkösdi eseménnyel összefüggésben, amely kisebb mértékben vagy csökkent formában még néhányszor megismétlődik *Az apostolok cselekedetei* első 10 fejezetében, így kell értenünk ezt a kifejezést. A buddhista hagyomány az együtemű lélegzést helyenként a „nirváná”-val azonosítja.

Az új Szent Lélek (Szent Szellem) ezt az utat követi az emberhez és az embertől, befelé és kifelé, de a Szellem egyszersmind individuális is, mint ahogy mindig is az volt, csak míg korábban ez a lehetőség egyes kiválasztottakra korlátozódott, addig a kereszténységben, a Logosz testet öltése által, minden ember számára nyitva áll az út a szellemhez – *Jóel próféta könyve* 2. fejezet 8. verse értelmében³⁰ – demokratikusan. Az adott istenségtől való elhagyatottsággal megnyílik a lehetőség a hétköznapi tudatból kiinduló *kezdésre*, az őskézdet, az „arche” elérésére. Ez köti össze pünkösdot a hallgató és várakozó, az emberre váró istenséggel, az újkor szellemével, Mihállyal, akihez csak a nyelvektől és szavaktól független gondolkodási erő segítségével közeledhetünk. Mihály a nyelvek szintje fölött marad, onnan „gondozza” a kozmikus intelligenciát.

A nyelvek csak addig használhatók, amíg még működik a néma nyelv az emberek között. Különbözik minden félreérthető marad. Ez a belátás az alapja annak, hogy megérthetjük egymást az érzékfeletti, nyelvekhez többé nem kötött gondolatok szintjén: „Szükségünk van valami olyan szellemiségre, ami nem pusztán a nyelvekből ered, hanem sokkal közvetlenebbül hajt ki a lélekből. [...] A nyelv hangzókba foglalja és a levegőn át közvetíti azt, ami az emberek között lejátszódik. A nyelvvel alapvetően az érzékleti világban mozgunk. Ha a lélek mélyebb rétegeiben értjük meg egymást, ha a nyelveken felül álló, érzéssel, a szív melegével áthatott gondolatokban értjük meg egymást, akkor ismét rendelkezünk eszközzel a nemzetközi megértéshez. Az ember szelleméhez vezető utat a nyelven túl kell megtalálnunk.

Ez azt is jelenti, hogy az antropozófiai mozgalomnak ebben a jelenlegi történelmi pillanatban minden egyéb világnézeti, pedagógiai, vallási és művészeti törekvés mellett keresnie kell

²⁷ *Az apostolok cselekedetei* 1,14; 2,1; 2,46; 4,24.

²⁸ A *thyo* töből ered: erősen lihegni, tombolni, füstölni, füstölő áldozatot bemutatni; vö.: „Thymian”.

²⁹ *Az apostolok cselekedetei* 7,57; 18,21; 19,29.

³⁰ „Egymást nem szorongatják; mindenki a maga útján halad; néki rohannak a fegyvernek, és nem esik seb rajtok.” (*Jóel próféta könyve* 2,8); „És léssen azután, hogy kiöntöm lelkemet minden testre, és prófétálnak a ti fiaitok és leányaitok; véneitek álmokat álmodnak; ifjaitok pedig látomásokat látnak. Sőt még a szolgákra és szolgálóleányokra is kiöntöm azokban a napokban az én lelkemet.” (*Jóel próféta könyve* 2,28-29) (Károli Gáspár fordítása)

valamilyen módon a gondolatok nyelvét. A közönséges hangzóbeszéd a levegőben mozog, az érzéki elemben él. Az a nyelv, amelyre az antropozófia törekszik – ezt inkább képszerűen kell érteni –, a világosság tiszta elemében mozog majd, amely lélektől lélekig, szívtől szívig ér.

És a modern civilizációnak szüksége lesz egy ilyen megértési eszközre. Nemcsak a magasabb műveltség, hanem a mindennapi élet dolgaihoz is.³¹

A civilizáció számos jelensége mutatja ennek a kijelentésnek az időszerűségét, például egy olyan filozófia, mint a poststrukturalizmus, amelynek egyik fő tézise, hogy minden szöveg értelmetlen.

A kisgyerek és az archaikus népek közvetlen kommunikációját a lélek egyfajta tisztasága, átlátszósága és romlatlansága teszi lehetővé. Különös tudatossággal írja ezt le egy olyan ausztráliai bennszülött törzs tagja, amelyik a „tisztán” maradt népekhez hasonlóan megőrizte az archaikus életmódot és szemléletet: „Az igazi emberek [így nevezik magukat ezek a bennszülöttek] elsősorban azért képesek a telepátiára, mert sohasem hazudnak, nem tűrik az igazságtól való legcsekélyebb eltérést sem, a részigazságokat és a durva valótlanságokat sem. Mivel nincs hazugság, nincs rejtegetni valójuk sem. Olyan emberek élnek egy csoportban, akik nem félnek nyitva tartani a lelküket, hogy üzeneteket kaphassanak egymástól és küldhessenek egymásnak. [...] Amíg valakinek az az érzése, hogy van valami a szívében vagy a fejében, amit el kellene rejtenie, addig nem tud működni az emberi kommunikáció.”³²

Az osztatlan és töretlen figyelem össze tudja kötni az embereket, akárhol legyenek is. Ez az egész világot kitöltő és betöltő figyelem az igazi magasabb Én, aki az archaikus embernél és a gyereknél még nem individualizálódott, még nem egy egyén megnyilvánulása.

Az újkori emberiség a Grál-kehely képében látta a megfelelő szellemi adományt. A viszonylag modern, már a tudati lélek jegyében álló attitűdre jellemző a kérdés fontossága, ahogy Wolfram von Eschenbach művében megjelenik. Fel kell tenni a lényeges kérdést, és tilos feltenni a lényegtelen, mint Loherangrin kalandja mutatja. A megfelelő utasításokat le lehet olvasni a Grálról, amely a közös figyelem központja. Magára vonja a figyelmet, és ezáltal táplálni, frissíteni tudja az embereket, mintha visszatérne a bűnbeesés előtti „idő”, amikor az érzékelés, a lélegzés és táplálkozás *egyetlen* folyamat volt.

Ha a tudati lélek előkészítésének korában a Grál magára vonhatta is az őt körülvevő közösség figyelmét, az emberek igazi Énjét, a beköszöntő Mihály-korszakban már semmilyen kívülről adódó kép sem segíthet az embernek fölfelé vezető saját útján. Csak az aktív figyelem lehet szolgálatára, amely maga választja meg a koncentráció vagy meditáció témáját is, és az osztatlan figyelem központjába állítja. Ha valaki más is adja vagy ajánlja a témát, a gondolkodásban vagy a képzelésben akkor is a saját figyelmünkből kell megteremtünk – a figyelem a téma „anyaga”. Ez teszi lehetővé, hogy a figyelem találkozzon önmagával a témában, felfedezze magát a tapasztalásban, és így valósul meg ebben a találkozásban az igazi Én-vagyok.

Az új közösség a közös figyelemben jön létre, amely maga a közös szellemi, ünnepi vacsora kelyhe a Földön. Minden igazi, teljességgel valódi közösség a Szent Grál, az igazi emberi Én-

³¹ Rudolf Steiner: *Gegenwärtiges Geistesleben und Erziehung*, GA 307; 1923, augusztus 7-i előadás.

³² Marlo Morgan: *Vidd hírét az Igazaknak!* (Magyar Könyvklub, 1996; Partvonal Könyvkiadó 2023) A könyvben leírt tapasztalatok igazsága vitatott, ami nem csökkenti egyes kétségtelen igazságok – mint például az idézett rész – értékét.

lények közössége. Mert csak az Én előfutára – az egoitás – aszociális, szükségszerűen az. De amint az összekapcsolódó szimpátia válik meghatározóvá, az egyén, az individualitás közösségalkotóvá válik. Ez tükröződik abban a „nagy igazságban, amely abban a nagy törvényben jelenik majd meg, hogy a legegényibb, a legbensőségesebb módon megtalált igazságok a legáltalánosabb érvényűek is egyben.”³³

Az „általános”, az univerzális az isteni őszindividualitásból származnak, ezért csak individualítások, Énnel rendelkező lények foghatják fel őket, akik viszont összekapcsolódhatnak a közös figyelemben, amelyben a közös igazság és bölcsesség működhet, és akik így új csoportlélek foglalatává válhatnak. Ez az „összekapcsolódás” megtapasztalt valóság, nem pusztán intellektuális „megragadás”. A legegényibb, a meditáció válik az új szellemiség kelyhévé.

Az új közösséget alulról, az ember felől kezdeményezik a lelki (szellemi) szegények, akik nem tagadják meg és nem akarják megváltoztatni, hanem a kegyelem pillanatait követően mindig újra helyreállítják ezt a szegénységet. Mert ez a lélek befogadó készsége, az előkészített, befogadó, egyszersmind érző figyelemé, melyet individuálisan és éppen ezért egyesítőleg – „homothymadon” – otthonává tehet a Szent Szellem.

Utóhang

A keresztény korban a Grálról való tudás kezdetben „rejtett tudás”. Legendákban és mondákban megjelenő képe az új beavatás megismerésének érzéketlen szimbóluma. Az új beavatás központjában Krisztus titka áll. A rá vonatkozó kutatáshoz saját megismerési eszközöket kell elsajátítani, amelyek ma rendelkezésre állnak. A jelenben érlelődő lelki képességek kielégülést találnak majd azokban a megismerésekben, amelyekhez a Grál körüli közösség lényegesen hozzájárult.³⁴ Ezek adják a belső oldalt a kereszténység külső fejlődéséhez, és kifejezésre jut bennük, hogy milyen mély és szoros a Grál ideájának kapcsolata a kereszténységhez. A Grálról való rejtett tudás nyilvánossá válik, és belső erőként mutatkozik meg.

Mindazonáltal nem mondható, hogy a Grálról való tudás akár csak szerény mértékben is áthatotta volna az emberiséget, és megtermékenyítően jelen lenne az életben. Az emberi lélek megbetegedése, amely a gondolkodásra is áterjedt, igen előrehaladott szintre ért. A magasabb világok vagy a Krisztus-misztérium megismerése nem tudta áthatni a lelkeket. Hiányzik az alap, az „egészséges, előítéletmentes gondolkodás”, amelyről a kikutatott valóság megértését remélhetnénk, a kidolgozásához szükséges munkát nem végeztük el.³⁵ Ugyancsak hiányzik a megismerési út követése és továbbfejlesztése, ami nélkül az antropológia alapítója lehetetlennek tartotta a világ és az emberiség fejlődésének jelenét és jövőjét.³⁶ Ugyanezen okból nem lett az antropológiai szellemtudományi mozgalomból világra szóló kultúr-impulzus, ahogy azt Rudolf Steiner remélte. Az igazi, erővel rendelkező kereszténység visszavonulóban van – gyógyító ereje helyett az emberiséget egyre újabb betegségek támadják meg, és az emberek a legkülönbözőbb, óriási választékban felkínált „ezoterikus” utakat követik.

³³ Rudolf Steiner: *Das Hereinwirken geistiger Wesenheiten in den Menschen*; GA 102. 1908. június 1-jei előadás.

³⁴ Vö.: Rudolf Steiner: *A szellemtudomány körvonalai*, GA 13; *A világ és az ember fejlődésének jelene és jövője* című fejezet.

³⁵ Vö.: Georg Kühlewind: *Az antropológiával való foglalkozás*; a főszöveg 4. pontja: *Tudás és képesség*

³⁶ Vö.: Georg Kühlewind: *Die Esoterik des Erkennens und Handelns*; Stuttgart, 1995; *A téma* című fejezet.

Rudolf Steiner tett egy kijelentést Jézus Krisztus és az írástudók viszonyáról. Ez vonatkozhatna a mi viszonyunkra az ő művéhez is: „Krisztus azt veti az írástudók szemére, hogy lelkükben nem állnak közvetlen kapcsolatban a forrással, amelyből az élő Szó közvetlenül ered. Ebben az élő Szó meghamisítását látja, és kell látnia.”³⁷

A szellemtudomány a Rudolf Steiner-összkiadás sírjában fekszik – ennek először természetesen így kell lennie. Ahhoz, hogy feltámadjon, helyre kellene állítanunk a „közvetlen kapcsolatot” azzal a forrással, amelyből ez a szöveg mint élő Szó eredt. Csak az ajándékba kapott mű meditatív-intuitív megközelítése ébreszthetné fel bennünk a képességet, hogy folytassuk és ezzel életben tartsuk, és kifejthesse hatását – és csak azzal tarthatjuk életben, ha folytatjuk. Mert „ahrimáni az, ami valamilyen formában rögzül.”³⁸

³⁷ Rudolf Steiner: *Bausteine zu einer Erkenntnis des Mysteriums von Golgotha. Komische und menschliche Metamorphose*, GA 175; 1917. április 10-i előadás.

³⁸ Ugyanott.